

NEBEVÎ BEYÂN VE KUR'AN DIŞI VAHİY

Yrd. Doç. Dr. Fahri HOŐAB

Kahramanmaraő Sütçü İmam Üniversitesi

Özet

Hz. Peygamber, Kur'an'da yer alan vahyi muhataplarına tefsir ve hayata tatbikle beyân vazifesini yerine getirmiştir. O'nun beyânının kaynaklarından biri de Allah'ın O'na Kur'an dışında indirdiği vahiy olmuştur. Âyet ve hadislerde, Hz. Peygamber'e Kur'an dışında da vahiy geldiği ifade edilmektedir. Kur'an ve Sünnetteki bu deliller, İslâm âlimlerinin eserlerinde Hz. Peygamber'le ilgili "Kur'an dışı vahiy" bahsinin açılmasını netice vermiştir. İslâm âlimlerinin ekseriyeti, Kur'an ve hadislerdeki delillerden hareketle, Allah'ın Resûlü'ne Kur'an gibi sünnetin de indirildiği ve öğretildiği kanaatine sahiptir.

Prophetic Declaration and Revelation outside the Qur'an

Abstract

The Holy Prophet has fulfilled his duty of declaring the revelation to his audience by the way of interpreting and practising in life. One of the sources of his declaration has been Allah's revelation to him outside the Qur'an. This has been explained both in the verses of the Qur'an and in the hadith. This evidence from the Qur'an and the Sunnah resulted in chapters in the works of Muslim scholars entitled "Revelation outside the Qur'an". The majority of Muslim scholars have the view that the Messenger of Allah was taught sunnah as well as the Qur'an based on the evidence from the Qur'an and the hadith.

Giriő

Hz. Peygamber, Allah tarafından risâletle vazifelendirilmiş; bu vazife kendisine vahiyle bildirilmiştir. O, Allah'ın Resûlü olarak vefatına kadar Allah'ın vahyinin muhatabı olmuştur. Hz. Peygamber'e gelen vahiylerin bir kısmı Allah'ın emriyle Kur'an'da yer alırken, bir kısmı yine ilahî emirle Kur'an dışında kalmıştır.

Allah'ın Resûlü, Allah'ın emri üzere, Kur'an'da yer alan vahiy / Allah'ın kelâmını insanlara ulaştırarak **tebliğ** vazifesini¹, O'nun muhtevasını muhataplarına tefsir ve hayata tatbikle de **beyân** vazifesini yerine getirmiştir². Hz. Peygamber'in beyânının kaynaklarından biri de Allah'ın O'na Kur'an dışında indirdiği vahiy olmuştur.

1. Vahiy Mefhumu

Vahiy lûgatte, “hızlıca ve gizlice söylemek, işaret etmek, ilham etmek”, ıstılah olarak ise, “Allah'ın bir emri, hükmü veya bilgiyi gizli bir şekilde peygamberine bildirmesi” mânâsı taşır³.

Vahiy mefhumu, Kur'an ve hadislerde, “Kur'an'ın Hz. Peygamber'e vahyedilmesi”⁴, “ilâhî kitaplar dışında peygamberlere gelen vahiy”⁵, “Allah'ın kelâmı” mânâlarında zikredilmiştir⁶. Allah'a izafe edilen vahiy fiili âyetlerde, peygamberler yanında⁷ sâlih insanlara⁸, meleklerle⁹, arıya¹⁰, yere¹¹ ve göklere vahiy ifadeleriyle de yer almaktadır.¹² Peygamberler dışındaki insanlara gelen vahiy “ilham”; arıya, yerküreye ve göklere olan vahiy “ilham” ve “emir”; meleklerle olan vahiy ise “telkin” mânâsı taşımaktadır¹³.

1 Hz. Peygamber'in tebliğe vazifeli olduğuna dair Kur'an âyeti için bkz. Âlu 'İmrân 3/20; Mâide 5/67, 92, 99; Nahl 16/82; Nûr 24/54; 'Ankebût 29/18.

2 Hz. Peygamber'in aynı zamanda beyâna vazifeli olduğuna dair Kur'an âyetler için bkz. Bakara 2/151; Âlu 'İmrân 3/164; Nisâ 4/113; Mâide 5/19; Nahl 16/44, 64; Cum'a 62/2.

3 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “v-h-y” md., Beyrût ts., XV, 379-382.

4 Bkz. Âlu 'İmrân 3/44; En'âm 6/19; Hûd 11/49; Yûsuf 12/13, 102; İsrâ 17/39; Kehf 18/27; Tâhâ 20/114; 'Ankebût 29/45; Fâtır 35/31; Şûrâ 42/7; Buhârî, *Sabihu'l-Buhârî*, İstanbul 1413/1992, Bed'ul-Vahy 3, Şehâdât 15, Menâkıb 24, Meğâzi 34; Müslim, *Sabihu Muslim*, İstanbul 1413/1992, Munâfikîn 32, Tevbe 56; Ahmed b. Hanbel, *Musnedu Ahmedi'bnî Hanbel*, İstanbul 1992/1413, I, 337 ,307, III, 377, VI, 250 ,196.

5 Bkz. A'râf 7/117, 160; Yûnus 10/87; Hûd 11/37; Yûsuf 12/15; Mu'minûn 23/27; Şu'arâ 26/52, 53; Buhârî, Bed'ul-Vahy 1, 'İlm 16, 19, 24, Vudû 5, Ezân 161, Hacc 17, Tefsir 71; Müslim, Kûsûf 11, Cihâd 84-86; Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî*, İstanbul 1413/1992, Fiten 59; Nesâî, *Sunenu'n-Nesâî*, İstanbul 1413/1992, Cenâiz 115; Musned II, 538, IV, 104.

6 Buhârî, Tevhid 32; Tirmizî, Tefsir 72, 2; Ebû Dâvûd, *Sunenu Ebi Dâvûd*, İstanbul 1413/1992, Sünnet 20; Müsned I, 323.

7 Bkz. Nisâ 4/163; En'âm 6/19; A'râf 7/117, 160; Yûnus 10/2, 87; Hûd 11/36, 37; Yûsuf 12/3, 15, 109; Ra'd 13/30; Nahl 16/43, 123; İsrâ 17/39; Tâhâ 20/13, 77; Enbiyâ 21/7, 25; Mu'minûn 23/27; Şu'arâ 26/52, 63; Şûrâ 42/52.

8 Bkz. Mâide 5/111; Tâhâ 20/38; Kasas 28/7.

9 Bkz. Enfâl 8/12.

10 Bkz. Nahl 16/68.

11 Bkz. Zilzâl 99/5.

12 Bkz. Fussilet 41/12.

13 Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrût 1401/1981, XX, 72.

Vahiy, Kur'an ve hadislerde, "Allah'ın bir şeyi bildirmesi" mânâsında zikredildiği gibi, menfi bir fiil olarak "şeytanın insanlara ve cinlere gizli telkini" mânâsında da kullanılmıştır¹⁴.

Vahiyle ilgili ayet ve hadisleri değerlendiren İslâm âlimleri, vahyin peygamberlere sadık rüya, perde arkasından hitap, kalbe ilkâ, sözsüz telkin, aslî suretinde veya görünmeden veya insan şekline girerek Cebrail vasıtasıyla, salih insanlara ise yine sadık rüya veya kalbe ilham şeklinde geldiğini ifade etmiştir¹⁵.

2. Kur'an Dışı Vahiy Mefhumu

Kur'an ve hadislerde, peygamberlere ilahî kitaplar dışında Allah'tan vahiy geldiği belirtilmektedir¹⁶. Âyet ve hadislerde, kendisine Kur'an indirilen Hz. Muhammed'e de Kur'an dışında vahiy geldiği ifade edilmektedir¹⁷. Kur'an ve Sünnetteki bu deliller, İslâm âlimlerinin eserlerinde Hz. Peygamber'le ilgili "Kur'an dışı vahiy" bahsinin açılmasını netice vermiştir.

Hz. Peygamber'e gelen vahiy İslâm âlimleri tarafından muhteva olarak, Kur'an vahyi (**vahy-i metluv**) ve Kur'an dışı vahiy (**vahy-i ğayr-i metluv**) şeklinde tasnif edilmiştir¹⁸. Vahy-i metluv (okunan vahiy) ifadesine hadis metinlerinde geçen "vahyen yutlâ"¹⁹lafzı kaynak teşkil etmiştir.

İslâm âlimleri vahyi muhteva itibarıyla, **vahy-i zâhir** (Kur'an) ve **vahy-i bâtın** (Sünnet) şeklinde de tasnif etmiştir²⁰. Bu tasnifi ilk yapan İslâm âlimlerinden Hattâbî'dir (v. 388/998)²¹. Vahyi muhteva itibarıyla **vahy-i celî** (açık vahiy) ve **vahy-i hafî** (gizli vahiy) olarak tasnif²² edenlerin başında ise Hanefî usûl âlimi Debûsî (v. 430/1038) gelmektedir. Bu iki tabir, bazı İslâm âlimlerince vahy-i zâhir ve vahy-i bâtın karşılığında kullanılmasının yanında birbirinden farklılık gösteren muhtevalar yükleyen âlimler de olmuştur²³.

14 Bkz. En'âm 6/112, 121; Buhârî, Tefsîr 71.

15 Geniş bilgi için bkz. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul ts., III, 125-127, VII, 35-40; Genç, Mustafa, *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, İstanbul 2015, s. 52-60.

16 Bkz. A'râf 7/117, 160; Yûnus 10/87; Hûd 11/37; Yûsuf 12/15; Mu'minûn 23/27; Şu'arâ' 26/52, 53; Buhârî, Bed'ul-Vahy 1, 'İlm 16, 19, 24, Vudû 5, Ezân 161, Hacc 17, Tefsîr 71; Müslim, Kûsûf 11, Cihâd 84-86; Tirmizî, Fiten 59; Nesâî, Cenâiz 115; Musned II, 538, IV, 104.

17 Bkz. Bakara 2/151; Nisâ' 4/113; Necm 53/3-4.

18 Geniş bilgi için bkz. Genç, a.g.e., s. 61-70.

19 Bkz. Buhârî, Tefsîr 24, 6; Müslim, Tevbe 56.

20 Bkz. Hattâbî, *Me'âlimu's-Sunen Şerhu Suneni Ebi Dâvûd*, Beyrût 1411/1991, IV, 276.

21 Bkz. Genç, a.g.e., s. 71.

22 Debûsî, *Takvîmu'l-Edille fî Usûli'l-Fıkıh*, Beyrût 1421/2001, s. 250.

23 Bkz. Genç, a.g.e., s. 73-75.

Haneî âlimleri ekseriyetle vahiy, zâhir ve bâtın olarak taksim etmiştir. Bu taksimde vahy-i zâhir, melek lisaniyle gelen vahiy, kelâmsız, melek tarafından yapılan işaretle Hz. Peygamber'e açıklanan, kalbine mânâ olarak ilka olunan vahiy ve ilham olarak tasnif edilmiş; vahy-i bâtın ise Hz. Peygamber'in yine vahyin kontrolündeki re'y ve içtihadı olarak tarif edilmiştir²⁴.

Yakın tarih İslâm âlimlerinden Bediüzzaman Said Nursî ise vahyin muhtevasını, **vahy-i sarîhî** ve **vahy-i zımnî** olarak tasnif etmiştir. Bediüzzaman, Hz. Peygamber'in sırf tercüman ve mübelliği olduğu Kur'an ve kudsî hadisleri "vahy-i sarîhî"; mücmel ve hülâsası vahye ve ilhama dayanan nebevî beyândaki yine vahiy ve ilham kaynaklı tafsilât ve tasvirâtı da "vahy-i zımnî" olarak isimlendirmiştir²⁵.

Hadislerin / sünnetin vahiyle irtibatı olmadığını iddia edenlerde olmuştur.²⁶ Ancak Kur'an dışı vahyin varlığına dair âyet ve hadisler, Hz. Peygamber'in Kur'an dışında da vahiy aldığını gösteren güçlü delillerdir. Aksi iddialar oldukça zorlama te'viller ihtiva etmektedir.

3. Nebevî Beyân

Hz. Peygamber, Allah'ın kendisine vahiyle bildirmesiyle, insanlara Allah'ın Kitabı olan Kur'an'ı tebliğ yanında, âyetlerini açıklama ve ahkâm, ibâdât ve muamelâtını tatbikle vazifelendirilmiştir. Allah'ın Resûlü'nün Kur'an'ı tefsir ve tatbik vazifesi "tebyîn / beyân" ıstılahıyla ifade edilmektedir.

Kur'an'da, Allah'ın Hz. Peygamber'i mükellef kıldığı vazifelerden birinin de beyân olduğunu ifade eden bir âyet şöyledir:

"... Biz sana bu Zikr'i (Kur'an'ı), insanlara kendilerine indirileni beyân edesin (açıklayasın) diye indirdik..."

Hadis kaynaklarındaki rivayetler incelendiğinde Hz. Peygamber'in Kur'an'ı beyânı, söz, fiil ve takrirleriyle, şifahî veya tatbikî olarak gerçekleştirdiği görülür. Allah'ın Resûlü, hadisleri / sünneti ile Kur'an'ı beyân ederek O'ndaki mücmel ve müşkil lafızları açıklamış, mübhem ifadeleri tafsil, umumilik ifade edenleri tahsis, mutlak ifadeleri takyid ve hükümleri teyit etmiştir²⁷.

24 Bkz. Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, Beyrût 1973, II, 90-91; Erdoğan, Mehmet, *Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet*, İstanbul 2014, s. 77-78.

25 Bediüzzaman Said Nursî, *Mektûbat*, İstanbul 1981, s. 86. Vahyin, çeşitli şekillerde taksimine dair geniş bilgi için bkz. Genç, a.g.e., s. 54-77, 275-289.

26 Bkz. Genç, a.g.e., s. 99-160; Toksarı, Ali, *Delil Olma Yönünden Sünnet*, Kayseri 1994, s. 105-114.

27 Geniş bilgi için bkz. Küçük, Raşit, "Kur'an – Sünnet İlişkisi ve Birlikteliği", *Sünnetin Dindeki Yeri*, İstanbul 2010, 142-147; Yücel, Ahmet, *Hadis Usûlü*, İstanbul 2012, s. 21-26; Demirci, Muhsin, *Tefsir*

Nebevî beyânda Kur'an'daki mücmeli beyâna örnek olarak; “Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı, bâtıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin...”²⁸ âyetindeki icmali, “Altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz peşin onlara ve misli mislinedir. Kim fazla verir veya fazla alırsa muhakkak riba yapmıştır.”²⁹ hadisiyle; “... Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın!”³⁰ âyetindeki icmali de “Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü olduğuma iman eden hiçbir Müslümanın kanı helâl olmaz. Ancak şu üç şeyden birini yapan müstesna: Adam öldürmek, evli iken zina etmek, dinden çıkarak Müslümanlardan ayrılmak...”³¹ hadisiyle beyân etmiştir.

Kur'an'da âmm lafzı tahsise örnek olarak; boğazlanmadan ölmüş hayvanların etleri ve kanları haram kılınmış³², Hz. Peygamber hadislerinde balık ve çekirge ölüsünün, hayvanların kanı sınıfından karaciğer ve dalağın helâl olduğunu belirterek beyân etmiştir³³. “Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun...”³⁴ âyetindeki âmm ifadeye yer alan tecziye olunacak zaniler, nebevî beyânda bekâr zina-kârlar olarak belirlenmiş ve bunlara uygulanmıştır³⁵.

Kur'an'daki mutlak ifadeyi takyide örnek ise; “Hırsızlık yapan erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin...”³⁶ âyetindeki ıtlakı, çalınan metanın belli miktarı aşması hâlinde hükmün uygulanacağını beyânla takyid etmiştir.³⁷ “...Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun...”³⁸ âyetindeki ıtlakı ise, “Fatihatsız namaz olmaz.”³⁹ hadisiyle takyid etmiştir.

Kur'an'da ve hadislerde, Allah'ın Resûlü'nün beyânının mü'minler açısından hukukî bağlayıcılığı bulunduğu ifade edilmiş, onlara bu hususta muhayyerlik hakkı

Tarihi, İstanbul 2009, s. 60-63.

28 Nisâ' 4/29.

29 Farklı rivayetler için bkz. Buhârî, Buyû' 78; Müslim, Musâkât 81-83; EbûDâvûd, Buyû'12; Nesâî, Buyû'50; İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, İstanbul 1413/1992, Ticârât 48.

30 En'âm 6/151.

31 Buhârî, Diyât 6; Müslim, Kasâme 25.

32 Mâide 5/3.

33 Bkz. İbn Mâce, Et'ime 31.

34 Nûr 24/2.

35 Bkz. Müslim, Hudûd 13; Ebû Dâvûd, Hudûd 23; İbn Mâce Hudûd7.

36 Mâide 5/38.

37 Müslim, Hudûd 5-2; İbnMâce, Hudûd 22.

38 Müzzemmil 73/20.

39 Müsned II, 428.

tanınmamıştır. Nebevî beyânın mü'minler için bağlayıcılığı bir âyette şöyle ifade edilmiştir:

“Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”⁴⁰

Hz. Peygamber de hadislerinde beyânının bağlayıcı olduğunu vurgulamıştır. Mevzu ile ilgili hadislerinden biri şöyledir:

“Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız müddetçe dalâlete düşmezsiniz: Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün sünneti...”⁴¹

Yukarıdaki hadis gibi farklı rivayetlerde Allah'ın Resûlü'nün hükmünün Allah'ın hükmü gibi olduğu⁴², mü'minlerin O'na tabi olması / itaat etmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴³.

4. Nebevî Beyân'da Kur'an Dışı Vahiy

İslâm âlimlerine göre, Kur'an ve hadislerde tespit olunan ve Allah'ın Resûlü'ne Kur'an dışında gelen vahiy, O'nun Allah'ın Kitabını beyânının temelini teşkil etmiştir. Âlimler, mevzu ile ilgili âyet ve hadislere istinaden birtakım değerlendirmeler yapmış ve istilahlardan kullanmışlardır.

Fakih ve muhaddis âlimlerden Şâfiî (v. 204/819), Hz. Peygamber'in beyânının Kur'an dışı vahye dayanması ile ilgili şu tespite yer verir: Allah'ın Resûlü'nün sünneti ya vahiydir ya vahyin beyânıdır ya da Allah'ın kendisine tevdi ettiği bir emirdir. O'nun sünneti, nübüvvetine ve Allah'ın kendisine ilham ettiği hikmete dayanır⁴⁴.

Akaid ve tefsir âlimi Mâtürîdî (v. 333/944), Hz. Peygamber'in Kur'an'ı beyânda, Kur'an vahiy yanında, Cebrail vasıtasıyla veya başka şekilde kendisine tebliğ olunan, helâl ve haramları açıklayan “beyân vahyi” ve dinî mevzularda hüküm verirken doğ-

40 Ahzâb 33/36; Nebevî beyânın bağlayıcılığı ile ilgili diğer bazı âyetler için bkz. Âlu 'İmrân 3/31-32; Nisâ 4/42, 59, 65, 80, 115; Mâide 5/92; Enfâl 8/13, 20-22; Nûr 24/47, 51, 54, 63; Furkân 25/27; Ahzâb 33/21, 66; Şûrâ 42/51; Mücadele 58/5; Haşr 59/4, 7; Teğâbûn 64/12.

41 Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, İstanbul 1413/1992, Kader 3.

42 Tirmizî, 'İlm 10, 16; EbûDâvûd, Sünnet 5; Nesâî, Sehv 65; İbn Mâce, İstanbul 1413/1992, Muv kaddime 2, 7; Dârimî, *Sunenu'd-Dârimî*, İstanbul 1413/1992; Mukaddime 16, 49; Müsned IV, 126-127, 132.

43 Bkz. Buhârî, İ'tisâm 20, Buyû' 60, Sulh 5; Müslim, Akdiyye 17-18, Hayz 34, Cennet 64; Tirmizî, Hacc 14; Ebû Dâvûd, Edeb 48, Sünnet 5-6, Menâsik 27; İbn Mâce, Mukaddime 7, Menâsik 16; Müsned IV, 161.

44 Şâfiî, *el-Umm*, Beyrut ts., V, 128.

ruyu hissetmesini sağlayan ve Allah'tan gelen ilhamları ifade eden “ilham ve ifham vahyi” aldığından bahseder⁴⁵.

Fakih ve muhaddis âlimlerden İbn Hazm (v. 456/1063), Allah'tan Resûlüne gelen vahyi, nazmı mu'ciz olan, ibadetlerde tilavet olunan Kur'an ve nazmı mu'ciz olmayan, rivayet olunan hadisler olarak ikiye taksim eder. İbn Hazm, Allah'ın her iki vahye uymayı emrettiğini, itaatin gerekliliği açısından hükümlerinin aynı olduğunu ifade eder⁴⁶.

Fıkıh âlimlerinden Şâtübî (v. 790/1388), hadislerin ya Allah'tan gelen bir vahiy ya da Hz. Peygamber'in vahye dayalı bir içtihadı olduğunu; Allah'ın Resûlü'nün hata yapsa bile hatasında daimi bırakılmadığını, Allah tarafından tashih olunduğunu ifade eder⁴⁷.

Çağdaş hadisçi akademisyenlerden İsmail Lütfi Çakan, Hz. Peygamber'in Kur'an vahyini beyânda ilim vasıtasının “nebevî akıl” olduğu tespitinde bulunur. Çakan, nebevî akli şöyle izah eder: Beşerî aklın en üst seviyesine sahip olan Hz. Peygamber, vahiy ile teması neticesinde kendisinde hâsıl olan nebevî akıl ya da meleke-i nübüvvet sayesinde, bu melekedeki mahrum bulunanlardan daha isabetli bir anlayış ve kavrayışla hakikatleri açıklar. Sünnet ve hadisler, vahyin bir tür meal ve mefhumu; nübüvvet melekесinin neticesi olarak zımnen vahiydir. Allah'ın Resûlü, risalet ve nübüvvet vecibesini haricindeki mevzularda beşerî aklını kullanmıştır. Bu noktada hata ihtimali bulunabilir. Çünkü O'nun bu tür içtihadı, vahiy ve nübüvvet melekесine müstenid değildir; tecrübeye dayanmaktadır⁴⁸.

İslâm âlimlerinin bahsettiği, Hz. Peygamber'in vahiy ve ilham dışında kalan ve beşerî tutum ve içtihatlarından kaynaklanan bazı hatalar Allah tarafından veya kendi fark etmesiyle veya ashabıyla istişare neticesinde düzeltilmiştir. Meselâ:

Allah'ın Resûlü, davetine icabet edip iman etmeyen amcası Ebu Talib için Allah'tan bağışlama dilemiş⁴⁹, gelen Kur'an vahyi ile, kendisinin sevdiği kimseyi hidayete ulaştıramayacağı, Allah'ın dilediğini hidayete erdireceği⁵⁰, cehennemlik olduğu anlaşılan

45 Mâturîdî, *Tevîlâtü'l-Kur'ân*, İstanbul 2006, XIII, 251-252.

46 İbnHazm, *el-İhkâm fî Usûli'l-Abkâm*, Beyrût 1403/1983, s. 96-98.

47 Şâtübî, *el-Muvafakât fî Usûli'l-Abkâm*, (Trc.: Mehmet Erdoğan), İstanbul 1990-1993, IV, 19.

48 Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Usûlü*, İstanbul 2009, s. 39. Nebevî beyânının vahye dayandığı tespitinde bulunan diğer bazı çağdaş müelliflerin görüşleri için bkz. Erdoğan, a.g.e., s. 78-79.

49 Bkz. Buhârî, Tefsîr 28, 1; Müslim, İmân 39; Müsned V, 433.

50 Bkz. Kasas 28/56.

müşrik akrabaya bağışlanma dilemenin Peygamber'e ve mü'minlere yakışmayacağı bildirilmiştir⁵¹.

Kureyş'in ileri gelen müşriklerine tebliğde bulunurken yanına gelip kendisine bir âyet okumasını isteyen ve bu talebini birkaç defa tekrarlayan âmâ sahabî Abdullah b. Ümmü Mektum'un bu tavrından dolayı canı sıkılan, ruh hâli yüz ifadesine yansıyan ve diğer muhataplarına dönerek konuşmasına devam eden Hz. Peygamber⁵² yine Kur'an âyetiyle tenkid edilmiştir⁵³.

Yine Kur'an vahyi ile, Allah'ın Resûlü'nün Bedir Harbinden sonra esirleri fidye karşılığı serbest bırakmasının, zafer kazanıp küfrü zelil kılmadıkça uygun olmadığı belirtilmiş⁵⁴; Tebuk seferine katılmamak için izin isteyen ve mü'minleri bu seferden vazgeçirmeye çalışan münafıklara izin vermesi tenkid edilmiş, onlara bağışlanma dileyerek veya öldüklerinde mezarları başında durarak müsamahakâr davranmaması⁵⁵ için ikaz edilmiş⁵⁶; Uhud Harbi sonrası müşriklere lânet etme teşebbüsünde bulunduğu⁵⁷, bu tutumu tenkid edilerek onların tevbelerini kabul veya onlara azap etmenin Allah'a ait olduğu ifade edilmiştir⁵⁸.

Hz. Peygamber'in bazı içtihat ve re'y hatalarını, gördüğü maslahat veya yanlış ta'dil adına kendi beyânı ile düzelttiği de olmuştur. Meselâ:

Allah'ın Resûlü Medine'de hurma aşısı yapanlara bunu yapmamayı tavsiye etmiş, mahsul zamanı verim düşük çıkınca, kendisinin aşısı ile ilgili sadece tahminde, zanda bulunduğunu, Allah'tan gelen bir şeyden bahsederse ona uymalarını beyân etmiştir⁵⁹.

Yine, anne ve çocuğun sağlığına zarar verebileceği endişesiyle hamile kadınlarla eşlerinin cinsî münasebetini yasaklamak istemiş, Bizanlılar ve İranlıların bunu yaptığını ancak bir zarar ortaya çıkmadığını öğrenince bu niyetinden vazgeçmiştir⁶⁰.

51 Bkz. Tevbe 9/113.

52 Bkz. Tirmizî, Tefsîr 33, 15.

53 Bkz. 'Abese 80/1-2.

54 Bkz. Enfâl 8/67.

55 Bkz. Buhârî, Cenâiz 85, Tefsîr 9, 12; Tirmizî, Tefsîr 9, 12, 13; Nesâî, Cenâiz 69; Müsned I, 16.

56 Bkz. Tevbe 9/43, 80, 84.

57 Bkz. Buhârî, Tefsîr 3, 9; Müslim, Mesâcid 294.

58 Âlu 'İmrân 3/128. Başka örnekler için bkz. Ahzâb 33/37; Tahrîm 66/1; Buhârî, Tefsîr 33, 6, Talâk 8; Müslim, Talâk 21; Tirmizî, Tefsîr 33, 15.

59 Bkz. Müslim, Fedâil 139-141; İbn Mâce, Ruhûn 15; Müsned I, 162;

60 Müslim, 140-142; Ebû Dâvûd, Tıbb 16; Muvatta', Radâ' 16. Farklı örnekler için bkz. Buhârî, Cihâd 10, 149; Müslim, Hacc 141-144, Talâk 36, 38, 45, 48; Tirmizî, Hacc 45, Nikâh 38; Ebû Dâvûd,

Hız. Peygamber'in bazı re'y ve içtihatlarını sahabeyle istişare neticesinde değiştirdiği de olmuştur. Meselâ:

Bedir Harbi öncesi ashabıyla yaptığı istişarede ordusunun yerleşme düzeni ile ilgili kendi re'yini değil, sahabî Hubâb b. Münzir'in kanaatini esas almıştır.⁶¹ Hendek Harbi öncesi yine ashabıyla yaptığı istişarede Gatafanlılara savaştan çekilmeleri karşılığında Medine hurmalarının mahsullerinden bir kısmını vermeyi düşünmüş, ashaptan Sa'db. 'Ubâde ve Sa'd b. Mu'âz re'yleri istikametinde fikrinden vazgeçmiştir.⁶²

5. Kur'an'da Nebvî Beyân-Kur'an Dışı Vahiy İrtibatı

Kur'an'da, Hız. Peygamber'e gelen Kur'an dışı vahiyden bahseden âyetler mevcuttur. Mevzu ile ilgili, Hız. Peygamber'e hitap eden bir ayette Yüce Allah şöyle buyurur:

"Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir..."⁶³

Aynı mevzu dair bir başka ayette ise şöyle buyurur:

"Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik."⁶⁴

İslâm âlimlerinin ekseriyeti, yukarıdaki ayetlerde geçen "kitab"ı Kur'an, "hikmet"i ise Sünnet olarak anlamıştır.⁶⁵

"O (Allah'ın Resûlü) hevâdan konuşmaz. O(nun söyledikleri) kendisine vahyolunan vahiyden başka bir şey değildir."⁶⁶, "Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: 'Bunu sana kim bildirdi?' dedi.

Menâsik 93, Talâk 39; Cihâd 112; Nesâi, Nikâh 19; Muvatta', Talâk 67; İbnMâce, Menâsik 79; Müsned II, 307, VI, 412, 413.

61 Hâkim en-Neysâbüri, *el-Müstedrek 'alês-Sahibeyn*, Beyrût ts., III, 427.

62 İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-Musanneffî'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, Beyrût 1409/1989, VII, 378.

63 Nisâ' 4/113.

64 Bakara 2/151.

65 Bkz. Şafîi, *er-Risâle*, Kâhire 1399/1979, s.153-154; Suyûtî, *Miftâhu'l-Cennefi'l-İhticâcî's-Sunne*, Beyrût 1431/2010, s. 65.

66 Necm 53/3-4.

Peygamber: 'Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi.'dedi."⁶⁷âyetleri de Kur'an dışı vahyin varlığını ifade eden misâllerdendir.

Yukarıda zikredilen ve Kur'an dışı vahyin varlığını te'yid eden diğer âyetler, Hz. Peygamber'e Kitab'ta yer alan vahyin yanında kıraat olunmayan ve kıraat olunan vahyin beyân kaynağı olan vahyin geldiğine güçlü deliller teşkil etmektedir.

6. Hadislerde Nebevî Beyân-Kur'an Dışı Vahiy İrtibatı

Hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'e Kur'an dışında vahiy geldiğine dair çok sayıda rivayet mevcuttur. Aşağıda sıralanan örnek kabilinden bazı hadisler, nebevî beyân-Kur'an dışı vahiy irtibatını ortaya koymaktadır.

Hadislerde, kendisine Kur'an dışında vahiy geldiğini bizzat Allah'ın Resûlü ifade etmiştir: Bir hadiste, Mi'rac hâdisesini anlatırken Sidretü'l-Müntehâ'da gördüklerini anlatmış ve "... Derken, Allah bana neler vahy ettiyse vahyetti."⁶⁸ ifadesini kullanmıştır. Bir başka hadiste, "Allah bana sizin alçak gönüllü olmanızı vahyetti..."⁶⁹ ifadesine yer vermiştir.

Bir gün Hz. Peygamber'e bir yahudi gelip sorular sordu. Allah'ın Resûlü ona cevaplar verdi. Yahudi de cevapları tasdik edip gitti. Ardından Hz. Peygamber şöyle dedi: "Hakikaten bu adam bana soracağını sordu. Aslında ben onun sordukları hakkında bir şey bilmiyordum. Ama Allah onları bana bildirdi."⁷⁰

Cihad ve Allah'a imanın, amellerin en faziletlilerinden olduğunu beyân ettiği bir mecliste, bir sahabî ayağa kalkarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Allah yolunda öldürülürsem günahlarım affedilir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber ona, "Evet. Eğer sabrederek, sevabını Allah'tan bekleyerek ve ileri atılıp geri kaçmayarak öldürülürsen, günahların affolur." cevabını verdi. Biraz bekledikten sonra, soru soran kişiye, "Sen ne sormuştun?" dedi. Sahabî soruyu tekrarlayınca ona, "Evet, ancak borç müstesnaymış. Çünkü (şimdi) Cibril bana böyle haber verdi." dedi⁷¹.

67 Tahrîm 66/3.

68 Buhârî, Tevhîd 37; Müslim, İmân 259.

69 Müslim, Cennet 64; Ebû Dâvûd, Edeb 48.

70 Müslim, Hayz 34.

71 Müslim, 'İmâret 117; Tirmizî, Cihâd 3; Nesâî, Cihâd 32; Muvatta', Cihâd 3; Müsned II, 308, 330, V, 303.

Hız. Peygamber, Uhud Gazvesine çıkmadan önce vahye dayalı bir rüya görmüş, bunun üzerine ashabıyla yaptığı istişarede rüyasını değerlendirerek kendi aile efradından birinin bazı sahabîlerin şehit olacağını belirtmişti.⁷² Bir başka hadisinde, Hız. Hatice hakkında vahiy geldiğini ve ona cennette bir konak verileceği müjdesinde bulunulduğunu ifade etmişti⁷³. İstikbâle dair verdiği bir haberde, “Bana vahyolundu ki, sizler çok yakında kabirlerinizde deccalin fitnesinden dolayı imtihan olunacaksınız.” demişti⁷⁴.

Hız. Peygamber’in hadislerinde geçen, “Bana vahyolundu; şüphesiz Allah bana vahyetti...”⁷⁵, “Allah bana bildirdi; Rabbim bana bildirdi...”⁷⁶, “Şüphesiz Rabbim bana emretti; emrolundum...”⁷⁷, “Kalbime ilka edildi; kalbime üfürüldü...”⁷⁸, “Rabbimden bana bir elçi geldi...”⁷⁹“Bana verildi...”⁸⁰, “Bana denildi ki...”⁸¹, “Bana arz edildi...”⁸², “Bana helâl kılındı...”⁸³, “Muhayyer bırakıldım...”⁸⁴, “İkaz olundum;

72 Buhârî, Meğâzî 26, Ta’bir 39.

73 Buhârî, Nikâh 108.

74 Buhârî, ‘İlm 24, Vudû’ 37, Kûsûf 10; Müslim, Kûsûf 11; Müsned VI, 238. Hadis kaynaklarında, geçmiş kavimler ve nebiler, mevcut zaman dilimi ve yakın-uzak istikbâle dair Kur’an dışı vahyin varlığını gösteren çok sayıda gaybî haberler yer almaktadır. Bu örnekleri görmek için hadis kaynaklarını meselâ Enbiyâ’, Fiten ve Melâhim bölümlerine bakılabilir.

75 Buhârî, ‘İlm 24, Tevhîd 37; Müslim, İmân 259, Kûsûf 11, Cennet 64; Tirmizî, Menâkıb 67; Ebû Dâvûd, Buyû’ 50, Edeb 40; Nesâî, Cenâiz 115; İbn Mâce, Zühd 16, 23; Muvatta’, Kûsûf 4; Müsned II, 242, III, 149, VI, 104, 238, 248.

76 Müslim, Hayz 34; Müsned V, 127, 129.

77 Buhârî, Ezân 133, 134, 138, Menâkıbu’l-Ensâr 16; Müslim, İmân 32-36, Salât 227, 229, 230, Musâfirîn 245-246, Cennet 63-64; Tirmizî, Mevâkît 87, Edeb 78, Menâkıb 20, 32; Ebû Dâvûd, Tahâret 57, 60, Salât 150; Nesâî, Tatbîk 44, 58; İbn Mâce, Mukaddime 11, İkâme 19; Dârimî, Salât 73; Müsned I, 279, 280, 286, 292, 305, III, 137, IV, 162, 246, 253, 387, VI, 279.

78 ‘Abdurezzâk, *el-Musannef*, Beyrût 1403/1983, XI, 125; İbn Ebî Şeybe, a.g.e., VII, 79.

79 Buhârî, Hacc 16, Hars 16; Enbiyâ’ 8; Tirmizî, Kıyâmet 13; İbn Mâce, Menâsik 40; Müsned IV, 404, V, 232.

80 Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Müsned IV, 13.

81 Müslim, Fedâilü’s-sahâbe 109; İbn Mâce, Fiten 9; Müsned II, 222, V, 259.

82 Buhârî, İmân 15, Salât 51, İ’tisâm 3; Müslim, İmân 271, Mesâcîd 57, Kûsûf 9, Fedâil 134; Tirmizî, Sevâbu’l-Kur’an 19, Zühd 35; Ebû Dâvûd, Salât 16; Nesâî, İmân 18, Kûsûf 20; Dârimî, Rü’yâ 13; Müsned I, 4, II, 159, 188, 425, 528, III, 334, V, 137, 178, 180, 254, 351, VI, 361, 423.

83 Müslim, Hacc 444-448; Tirmizî, Hacc 1; Ebû Dâvûd, Menâsik 89; Müsned IV, 31.

84 Tirmizî, Kıyâmet 13; İbn Mâce, Zühd 37; Müsned II, 75.

itab olundum...”⁸⁵, “Bana gösterildi; rüyamda gördüm...”⁸⁶, “Allah hükmetti...”⁸⁷, “Allah farz kıldı...”⁸⁸, “Rabbinin hoşuna gider...”⁸⁹, “Rabbim bana yasakladı; Allah bize emretmedi; nehyolundum...”⁹⁰, “Rabbimden izin istedim...”⁹¹ gibi ifadeler, kendisine Kur'an dışında vahyin geldiğini gösteren müşahhas misâllerdir.

Aynı şekilde, hadislerde Cebrail'in Hz. Peygamber'e geldiğini ve bazı şeyleri bildirdiğini ifade eden rivayetler de nebevî beyânda Kur'an dışı vahyin varlığını gösteren misâllerdir:

Cibrîl hadisi olarak bilinen rivayette, Hz. Peygamber'in bulunduğu meclise gelip sorular soran ve Hz. Peygamber tarafından verilen cevapları tasdik eden kimsenin insan suretine girmiş Cebrail olduğunu yine Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir⁹². Bir başka rivayette, Hz. Peygamber kendisine hediye edilen ipekli bir kaftanı giyip namaz kıldıktan sonra çıkarmış, sebebi sorulunca, “Cebrail bana bunu yasakladı.” demiştir⁹³. Hendek Harbi dönüşü Allah'ın Resûlü silahını bırakıp gusül abdesti almışken Cebrail gelmiş, Medine'li Yahudi kabilelerinden Kureyzaoğullarını işaret ederek, onlar üzerine sefere çıkmasını söylemişti⁹⁴.

Hadislerde, Kur'an vahyi dışında Hz. Peygamber-Cebrail irtibatına dair şu bilgiler yer almaktadır: Cebrail ilk vahyi getirdiğinde, Allah'ın Resûlü'ne abdest alma ve namaz kılmayı da öğretmiştir⁹⁵. Yine rivayetlerde Cibril, Hz. Peygamber'e namazın beş vakit olduğunu bildirmiştir⁹⁶. O'na beş vakit namazda imam olmuştur⁹⁷. Bir defasın-

85 Muvatta', Cihâd 47.

86 Buhârî, Hayz 6, İtikâf 3, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Rikâk 18; Müslim, Sıyâm 213-218; Nesâî, Sehv 98; İbn Mâce, Rü'yâ 10; Muvatta', İtikâf 9; Darimi, Rü'yâ 13; Müsned III, 7, 24, VI, 198.

87 Müslim, Zekât 53, Hudûd 13; Tirmizî, Hudûd 8; Ebû Dâvûd, Hudûd 23; İbn Mâce, Hudûd 7; Dârimî, Hudûd 19; Müsned V, 167, 168, 313, 320.

88 Buhârî, Salât 1, Zekât 63, Enbiyâ' 5; Müslim, İmân 29, 31, 263, Musâfirîn 1-6; Ebû Dâvûd, Sefer 18; Nesâî, Salât 3, Zekât 1; İbn Mâce, İkâme 73, 194; Darimi, Zekât 1; Müsned I, 232, 237, 243, 355, II, 400.

89 Tirmizî, Da'avât 46; Ebû Dâvûd, Cihâd 74; Nesâî, Ezan 26, Cihâd 37-38; Müsned IV, 157-158.

90 Müslim, Salât 214, 207, Libâs 87; Tirmizî, Siyer 23; Ebû Dâvûd, Salât 147, İmâre 35, 45, Edeb 53; Nesâî, Tatbîk 8; Dârimî, Salât 77; Müsned I, 155, 219, IV, 162, V, 250, 258.

91 Müslim, Cenâiz 105, 108; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77, Edeb 128; Nesâî, Cenâiz 101; İbn Mâce, Cenâiz 48; Müsned II, 441.

92 Buhârî, İmân 37, Meğâzî 30; Müslim, İmân 1, 5, 7.

93 Müslim, Libâs 16; Müsned III, 383.

94 Buhârî, Meğâzî 30; Müslim, Cihâd 69; Müsned VI, 56, 142.

95 Müsned IV, 161.

96 Ebû Dâvûd, Salât 2; Tirmizî, Mevâkît 1.

97 Buhârî, Bed'ul-halk 6; Müslim, Mesâcid 166; Tirmizî, Salât 1; Ebû Dâvûd, Salât 2; İbn Mâce, Salât

da ayakkabı ile namaz kıldığı sırada farkına varmadığı ayakkabısındaki necaseti haber vermiş, bunun ayakkabısını çıkarmış, ashabına bunun sebebinin Cebrail tarafından uyarılması olduğunu ifade etmiştir⁹⁸.

Aynı şekilde farklı rivayetlerde, Cebrail'in, Hz. Peygamber'e misvak kullanmayı tavsiye ettiği⁹⁹, Hac esnasında telbiye yapılırken O'ndan seslerin yükseltilmesi emrini vermesini istediği¹⁰⁰, O'na kutlu Akik vadisinde namaz kılmasını emrettiği¹⁰¹, komşu hakkına riayet ile ilgili tavsiye ve telkinde bulunduğu¹⁰², kendisine salât ve selâm edene Allah'ın da salât ve selâm edeceği müjdesini verdiği¹⁰³, İsrâ ve Mi'râc'da O'na rehberlik ettiği¹⁰⁴, elinden tutarak ümmetinin gireceği cennet kapısını gösterdiği¹⁰⁵... nakledilmektedir¹⁰⁶.

Kur'an'ın yine vahiy ve ilham kaynaklı olarak beyân eden Hz. Peygamber, mü'minlere kendi tatbikatını esas almalarını ve buna uymalarını telkin etmiştir. O'nun kendi tatbikatına uymayı telkin eden hadislerinden bazıları şunlardır:

“Dikkat edin! Bana Kur'an'la birlikte O'nun benzeri de verildi. Sakın, sizden birini rahat koltuğuna yaslanmış olarak, benim emrettiğim veya nehyettiğim bir şey kendisine geldiğinde, ‘Biz anlamayız, Allah'ın Kitabı'nda bulduğumuza uyarız.’ derken bulmayayım.”¹⁰⁷

1; Müsned I, 133, 354, III, 30.

98 Ebû Dâvûd, Salât 88; Müsned III, 20.

99 İbn Mâce, Tahâret 7.

100 Tirmizî, Hac 14; Ebû Dâvûd, Menâsik 27; İbn Mâce, Menâsik 16.

101 Ebû Dâvûd, Menâsik 24.

102 Buhârî, Edeb 28; Müslim, Birr 140; Ebû Dâvûd, Edeb 123; İbn Mâce, Edeb 4; Müsned II, 85, 160, V, 22, VI, 52.

103 Müsned IV, 161.

104 Buhârî, Bed'ul-halk 6; Müslim, İmân 264.

105 Ebû Dâvûd, Sünnet 9.

106 Cebrail'in Hz. Peygamber'e gelmesi, haber vermesi ve emretmesi ile ilgili hadislerde geçen değişik lafızlar için bkz. Buhârî, 'İlm 49, Cum'a 7, İtikâf 1, Nikâh 108, Bed'ul-halk 7, Fezâilu Ashâbi'n-Nebiy 30, Meğâzi 11, 30, 51, Fezâilu'l-Kur'an 5; Müslim, İmân 1, 150-153, 346, Cenâiz 1, 103, Sıyâm 213, Hacc 436, Libâs 6, Cihâd 66, 111, 'Îmâret 117, 134, Fezâilu's-sahâbe 71-74, Musâfirîn 254, 272, 308, Selâm 39; Tirmizî, İmân 4, 18, Savm 38, Hacc 15, Cihâd 32-33, Hayl 1, Âdâbu'l-kudât 37; Ebû Dâvûd, Salât 213, Ramazân 3, Menâsik 26, Et'ime 8, Edeb 154, Sünnet 16; İbn Mâce, Mukaddime 11, Nikâh 56, Et'ime 56, Tıbb 36; Muvatta', Vukût 1, Cihâd 31; Dârimî, Salât 2; Müsned I, 265, II, 186, V, 221, 222, VI, 160.

107 Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, 'İlm 10; İbn Mâce, Mukaddime 2; Dârimî, Mukaddime 49; MüsM ned IV, 130-131.

“Beni namaz kılariken nasıl görüyorsanız öyle kılın.”¹⁰⁸

“Haccın esaslarını benden alın.”¹⁰⁹

“Size bir şeyi yasakladımsa ondan mutlaka kaçının. Emrettiğim bir şeyi ise mutlaka yerine getirin.”¹¹⁰

Yine hadis kaynaklarının bize verdiği bilgiye göre Hz. Peygamber, kendisine gelen vahiy, vahy-i metluv ise onu hemen yazdırırdı¹¹¹. Kendisine gelen ve Kur'an dışında kalacak vahiy ise yazdırmaz, ancak, “Bana vahyolundu ki...”¹¹²veya “... benden alınız.”¹¹³ ifadeleriyle veya kendisine vahiy geldiğini ifade etmeden beyân ederdi¹¹⁴.

Bazı hadislerde, ashabın da Hz. Peygamber'e Kur'an dışında vahiy geldiği müşahedesini ve bilgisinin olduğunu gösteren, “Hz. Peygamber'e vahiy indi / vahiy geldi...” gibi ifadeler yer almaktadır¹¹⁵.

Hadis âlimlerinden Suyûtî (v. 911/1505), Tabîî âlimlerden Tâvûs el-Yemânî'de (v. 106/724), Allah'ın Resûlü'ne vahiy yoluyla inmiş olan diyetlere dair yazılı bir metin bulunduğu bahsetmiş; Hz. Peygamber'in zekât ve diyetle ilgili hükümlerinin O'na vahiy geldiğini, Cebrail'in, Allah'ın Resûlü'ne Kur'an'ı indirdiği gibi sünneti de indirdiği ve onu Kur'an'ı öğrettiği gibi öğrettiğini ifade etmiştir¹¹⁶.

Netice

Allah'ın Resûlü, Kur'an'da yer alan vahiy insanlara ulaştırarak tebliğ vazifesini, muhtevasını muhataplarına tefsir ve hayata tatbikle de beyân vazifesini yerine getirmiştir. Hz. Peygamber'in beyânının kaynaklarından biri de Allah'ın O'na Kur'an dışında indirdiği vahiy olmuştur.

Âyet ve hadislerde, kendisine Kur'an indirilen Hz. Peygamber'e Kur'an dışında vahiy geldiği de ifade edilmektedir. Kur'an ve Sünnetteki bu deliller, İslâm âlimlerinin

108 Buhârî, Ezân 18

109 Nesâî, Menâsik 220; Müsned III, 318.

110 Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Fezâil 130, Hav 412; Nesâî, Hac 1; İbn Mâce, Mukaddime 1.

111 Bkz. Buhârî, Tefsir 4, 18; Müsned V, 190-191, VI, 250.

112 Bkz. Buhârî, İl'm 24; Müslim, Cennet 64; Müsned IV, 104.

113 Bkz. Müsned V, 317-318.

114 Örnekler için bkz. Buhârî, Cihâd 37, Şehâdât 15; Hacc 17, 'Umre 15; Müsned II, 538, VI, 103.

115 Bkz. Buhârî, Zekât 47; Müslim, Zekât 123, Hudûd 13, Cihâd 84-86; Nesâî, Zekât 81; Müsned II, 538, III, 7, 21, 91, 317, 318, 320, V, 218.

116 Bkz. Suyûtî, a.g.e., s. 70-71.

eserlerinde Hz. Peygamber’le ilgili “Kur’an dışı vahiy” bahsinin açılmasını netice vermiştir. Âlimler, mevzu ile ilgili âyet ve hadislere istinaden birtakım değerlendirmeler yapmış ve istilahlara kullanmışlardır.

İslâm âlimleri, Hz. Peygamber’in vahiy ve ilham dışında kalan ve beşerî tutum ve içtihatlarından kaynaklanan bazı hataları olduğunu, bunların vahiy veya kendi fark etmesiyle veya ashabıyla istişare neticesinde düzeltilildiğini ifade etmiştir.

Kur’an dışı vahyin varlığını te’vid eden âyetler, Hz. Peygamber’e Kitab’ta yer alan vahyin yanında kıraat olunmayan ve kıraat olunan vahyin beyân kaynağı olan vahyin geldiğine dair güçlü deliller teşkil etmektedir. Hadis kaynaklarında da Hz. Peygamber’e Kur’an dışında vahiy geldiğine dair çok sayıda rivayet mevcuttur. Mevzu ile ilgili âyet ve hadisler, nebevî beyân-Kur’an dışı vahiy irtibatını müşahhas bir şekilde ortaya koymaktadır.

Hadislerde, ashabın da Hz. Peygamber’e Kur’an dışında vahiy geldiği müşahedesi ve bilgisinin olduğunu gösteren ifadeler yer almaktadır. Kaynaklarda ayrıca, tabiun neslinden de Kur’an dışı vahiy ile ilgili bilgiye ve bununla ilgili yazılı malzemeye sahip olanlar bulunduğu dair tespitler yer almaktadır.

İslâm âlimlerinin ekseriyeti, Kur’an ve hadislerdeki delillerden hareketle, Cebraîl’in, Allah’ın Resûlü’ne Kur’an’ı indirdiği gibi sünneti de indirdiğini ve onu Kur’an’ı öğrettiği gibi öğrettiği kanaatine sahiptir.

Kaynaklar

Abdurezzâk, *el-Musannef*, Beyrût 1403/1983.

Ahmed b. Hanbel, *Musnedu Ahmedî bni Hanbel*, İstanbul 1413/1992.

Bediüzzaman Said Nursî, *Mektûbat*, İstanbul 1981.

Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, İstanbul 1413/1992.

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Usûlü*, İstanbul 2009.

Dârimî, *Sunenu’d-Dârimî*, İstanbul 1413/1992.

Debûsî, *Takvîmu’l-Edille fî Usûli’l-Fıkh*, Beyrût 1421/2001.

Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, İstanbul 2009.

Ebû Dâvûd, *Sunenu Ebî Dâvûd*, İstanbul 1413/1992.

Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul ts.

Erdoğan, Mehmet, *Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet*, İstanbul 2014.

Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, Beyrût 1401/1981.

- Genç, Mustafa, *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, İstanbul 2015.
- Hâkim en-Neysâbüri, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîbeyn*, Beyrût ts.
- Hattâbî, *Me'âlimu's-Sunen Şerhu Suneni Ebî Dâvûd*, Beyrût 1411/1991.
- İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-Musanneffî'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, Beyrût 1409/1989.
- İbn Hazm, *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, Beyrût 1403/1983.
- İbn Mâce, *Sunenu İbn-i Mâce*, İstanbul 1413/1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed, *Lisânu'l-'Arab*, "v-h-y" md., Beyrût ts.
- Küçük, Raşit, "Kur'an – Sünnet İlişkisi ve Birlikteliği", *Sünnetin Dindeki Yeri*, İstanbul 2010.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, İstanbul 1413/1992.
- Mâturîdî, *Tevîlâtü'l-Kur'an*, İstanbul 2006.
- Müslim, *Sahîhu Muslim*, İstanbul 1413/1992.
- Nesâî, *Sunenu'n-Nesâî*, İstanbul 1413/1992.
- Serahsî, *Usûlu's-Serahsî*, Beyrût 1973.
- Suyûtî, *Miftâhu'l-Cennefi'l-İhticâci's-Sunne*, Beyrût 1431/2010.
- Şafîî, *er-Risâle*, Kâhire 1399/1979.
- Şafîî, *el-Umm*, Beyrut ts.
- Şâtîbî, *el-Muvafakât fî Usûli'l-Ahkâm*, (Trc.: Mehmet Erdoğan), İstanbul 1990-1993.
- Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî*, İstanbul 1413/1992.
- Toksarı, Ali, *Delil Olma Yönünden Sünnet*, Kayseri 1994.
- Yücel, Ahmet, *Hadis Usûlü*, İstanbul 2012.